

Nr 22.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461), dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 10 februari 1950 dagtecknad proposition, nr 65, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om fortsatt giltighet av hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461).

Häri genom förordnas, att hembiträdeslagen den 30 juni 1944¹, vilken enligt lag den 20 juni 1947 (nr 264) gäller till och med den 31 oktober 1950, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1953.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma väckt motion, nr 449 i andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.*

I motionen hemställs, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en snabb revision av hembiträdeslagen så att lagen utformas som en arbetstidslag med 8 timmars arbetsdag för hembiträden och att förslag om sådan lag förelägges nästa års riksdag, samt att riksdagen måtte besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nr 65 med den ändringen, att hembiträdeslagen endast skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1951».

Beträffande de skäl, som utöver vad nedan anföres åberopats till stöd för det genom propositionen framlagda lagförslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till propositionen och motionen.

Inledning.

Hembiträdeslagen den 30 juni 1944 (nr 461) gäller — sedan dess giltighetstid blivit förlängd genom lag den 20 juni 1947 (nr 264) — till och med

¹ Senaste lydelse av 10 §, se 1947:264.

den 31 oktober 1950. Med anledning av att statsmakterna således dessförinnan måste taga ståndpunkt till huruvida lagen skall förlängas, uppdrog Kungl. Maj:t den 6 maj 1949 åt arbetsmarknadsstyrelsen att efter att ha inhämtat yttrande från de myndigheter och sammanslutningar, vilka styrelsen funne lämpligt att höra, utreda hittills vunna erfarenheter av lagen samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag i fråga om förlängning av lagens giltighetstid och ändringar i lagen, som föranleddes av utredningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i ärendet hört socialstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, lantbruksstyrelsen, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Yrkeskvinnors samarbetsförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, Hembiträdesföreningarnas centralkommitté, Svenska barnsköterskeföreningen, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Riksförbundet Landsbygdens folk och Svenska lantarbetareförbundet.

Arbetsmarknadsstyrelsen har vidare infordrat yttrande från samtliga länsarbetsnämnder och låtit nämnderna med användning av ett för ändamålet utarbetat frågeformulär göra en stickprovsundersökning bland ett antal husmödrar och hembiträden inom skilda delar av landet.

Dessutom har arbetsmarknadsstyrelsen berett styrelsens sakkunniga för ärenden rörande kvinnlig arbetskraft tillfälle att yttra sig.

I skrivelse den 4 november 1949 har arbetsmarknadsstyrelsen redovisat det styrelsen lämnade uppdraget. I skrivelsen föreslås, att hembiträdeslagen i oförändrat skick förlänges för en tid av två år.

Arbetsmarknadsstyrelsen har efter remiss tillstyrkt förslaget.

Frågans behandling vid 1947 års riksdag.

I samband med att giltighetstiden för hembiträdeslagen år 1947 utsträcktes till och med den 31 oktober 1950 diskuterades — på sätt närmare framgår av propositionen nr 206/1947 — ett flertal olika förslag till revision av lagen i sakligt hänseende. Den fråga, som därvid tilldrog sig den största uppmärksamheten, var huruvida lagen borde bibehållas vid sin karaktär av fritidslag eller ändras till en arbetstidslag.

Dåvarande statens arbetsmarknadskommission, som erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa utredning i ärendet, förordade att hembiträdeslagen utformades som en arbetstidslag och föreslog, att den genomsnittliga arbetstiden för dag skulle sättas till 8 timmar, med rätt för arbetsgivaren att fritt fördela arbetstiden på en tidrymd av 4 kalenderveckor, under vilka arbetstiden alltså ej finge uppgå till längre tid än 192 timmar.

Arbetstiden skulle ej något dygn få överstiga 11 timmar, och arbetstagaren skulle alltså åtnjuta vissa fridagar. Raster, måltider och arbete, som hembiträdet utförde för egen räkning, ansågs icke böra inräknas i arbetstiden.

Statsrådet Mossberg, på vars föredragning propositionen nr 206 förelades riksdagen, fann emellertid, att en revidering av lagen i den av arbetsmarknadskommissionen föreslagna riktningen icke borde komma till stånd, och framhöll därvid bl. a., att det vore synnerligen tveksamt om en förbättrad arbetstidslagstiftning för hembiträdeskåren med hänsyn till läget på arbetsmarknaden kunde tänkas ha någon nämnvärd effekt på tillströmningen av arbetskraft till yrket. En nettoarbetstidsreglering skulle vara svår att praktiskt tillämpa med hänsyn till det husliga arbetets natur, och för familjer med barn, där båda föräldrarna hade arbete utom hemmet, måste den ifrågasatta regleringen ofta medföra stora svårigheter att sörja för barnens vård. Vidare erinrade föredragande statsrådet om att en bestämmelse om 8-timmars arbetstid skulle göra ett regelbundet uttagande av övertid nödvändigt i många fall med därav följande ekonomisk belastning för en mängd familjer, eftersom gottgörelse för övertid i första hand skulle utgå i kontant form.

I enlighet härmed föreslogs i propositionen nr 206 att hembiträdeslagen skulle bibehållas vid sin karaktär av fritidslag och att lagen skulle få fortsatt giltighet till och med utgången av oktober 1950.

Andra lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 38 att riksdagen måtte bifalla propositionen. Utskottet fann dock, att trots de skäl, som anförts mot en arbetstidsreglering, en sådan likväl borde övervägas. Som det emellertid vore av vikt, att hembiträdena finge behålla de förmåner, som de erhållit genom den nuvarande lagens utformning som fritidslag, borde enligt utskottets mening en eventuell arbetstidsreglering ske sålunda, att lagen kompletterades med bestämmelser om arbetstid. En dylik komplettering krävde ytterligare utredning. Utskottet hemställde därför tillika, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville efter ytterligare utredning överväga möjligheterna att komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid.

Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen (skrivelse nr 314).

Den norska hembiträdeslagen.

Enligt den norska hembiträdeslagen av den 16 januari 1948 — som trädde i kraft den 1 januari 1949 och gäller till och med utgången av år 1951 — utgör för hembiträde den ordinarie arbetstiden, vari inräknas måltidsuppehåll, högst 10 timmar om dagen mellan klockan 7 och 19.30. Vidare gäller att hembiträde skall äga åtnjuta fridag varannan sön- eller helgdag samt dessutom en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14.

Arbetsmarknadsstyrelsens förslag.

Den enligt arbetsmarknadsstyrelsen viktigaste frågan, som man i detta sammanhang hade att taga ställning till vore, huruvida hembiträdeslagen nu borde erhålla karaktär av arbetstidslag eller fritidslag. I denna del uttalar styrelsen såsom sin principiella uppfattning, att hembiträdena i likhet med de flesta andra arbetstagargrupperna borde få en i lag reglerad arbetstid. Styrelsen funne också stöd för denna uppfattning på många håll i den verkställda utredningen. Att man i en del fall ställt sig tveksam eller lämnat frågan obesvarad, kunde tolkas såsom ett uttryck för att de båda alternativ, som uppställts för en arbetstidsreglering, nämligen 8 timmars arbetsdag och 192 arbetstimmar per 4-veckorsperiod, ansetts otillfredsställande. Liksom vid utredningen i frågan år 1947 hade dock flertalet uppgiftslämnare föredragit det senare alternativet. Styrelsen hade för sin del funnit, att den norska lagen innebure ett tredje alternativ, som vore värt att beakta. Frånsett att den norska lagens 10-timmarsregel syntes erbjuda en smidigare lösning av problemet än de båda svenska alternativen, vore det angeläget att största möjliga samstämmighet vunnes mellan den svenska och den norska hembiträdeslagen med hänsyn till det utbyte av arbetskraft, som skedde mellan de båda länderna. Hänsyn borde i detta sammanhang även tagas till att i Finland sedan den 1 april 1949 gällde en hembiträdeslag, vars arbetstidsbestämmelser nära anslöte sig till den norska lagens. Båda dessa lagar vore emellertid av så sent datum, att tillräckliga erfarenheter beträffande deras verkningar ännu icke kunde ha vunnits.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, har i propositionen beträffande frågan om *fortsatt giltighet av hembiträdeslagen* anfört, bland annat, följande:

Av den utredning, som genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg förbragts i detta ärende, synes mig framgå att hembiträdeslagen fyller ett behov. Framför allt har lagstiftningen medverkat till att skapa ordnade och mera enhetliga förhållanden — särskilt i fritidshänseende — inom hembiträdesyrket. Även om det alltjämt är svårt att avgöra hur lagen verkat beträffande arbetskraftstillgången inom detta yrke, måste en lagstiftning på detta område anses behövlig även i fortsättningen. Lagstiftningens slopande har ej heller ifrågasatts från något håll; tvärtom har på sina håll yrkats att lagen borde få permanent karaktär.

Om således delade meningar icke råda om att hembiträdeslagstiftningen bör förlängas, ha under ärendets gång framkommit olika uppfattningar om hur lagen bör vara konstruerad. Frågan gäller särskilt huruvida lagen bör

bibehålla sin nuvarande karaktär av fritidslag eller om den bör omarbetas och erhålla formen av en verklig arbetstidslag.

Redan vid hembiträdeslagens tillkomst övervägdes dessa båda alternativ. Valet stod sålunda mellan att direkt i lagen fastställa arbetstidens längd eller att i lagen endast ange den minimifritid, som hembiträde städse skulle äga åtnjuta. I förra hänseendet diskuterades två olika sätt för arbetstidens bestämmande: antingen en arbetstid av 8 timmar om dagen eller en till 192 timmar maximerad arbetstid under en period av fyra veckor. I båda fallen förutsattes att i arbetstiden icke skulle inräknas måltids- och andra raster samt ej heller tid, som hänförde sig till arbete som hembiträdet utförde för egen räkning.

Man stannade som känt för att giva hembiträdeslagen karaktär av fritidslag. Lagen innehåller bestämmelser om hembiträdes fritid på så sätt, att i lagen stadgas att den ordinarie arbetstiden skall sluta senast klockan 19 och att hembiträde skall åtnjuta vissa fridagar. Fritidsregleringen är emellertid ofullständig såtillvida att lagen ej upptager någon bestämmelse om tidpunkten för det ordinarie arbetets början. I motsats till allmänna arbetstidslagen och övriga lagar, som reglera arbetstagares arbetstid, har hembiträdeslagen ej heller några bestämmelser om längsta ordinarie arbetstid för dag, vecka eller längre tidrymd.

Även år 1947 i samband med att hembiträdeslagen erhöll förlängd giltighetstid föranledde ifrågavarande spörsmål livlig diskussion. Om ock beslutet blev att lagen bibehölls vid sin karaktär av fritidslag, höjdes bl. a. inom riksdagen röster för en arbetstidsreglering även inom detta område. I skrivelse den 13 juni 1947, nr 314, hemställde riksdagen även att Kungl. Maj:t ville efter ytterligare utredning komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid.

Arbetsmarknadsstyrelsen har numera verkställt den av riksdagen begärda utredningen. Liksom tidigare ha olika uppfattningar kommit till uttryck beträffande frågan om hembiträdeslagen bör revideras i riktning mot en arbetstidsreglering. Arbetsmarknadsstyrelsen har såsom principiell uppfattning uttalat att hembiträdena, i likhet med de flesta övriga anställda, borde få en i lag reglerad arbetstid. Likväl har arbetsmarknadsstyrelsen förordat att hembiträdeslagen i sin nuvarande form får utsträckt giltighet under en tid av två år. Till detta förslag har även arbetarskyddsstyrelsen anslutit sig. Såväl arbetsmarknadsstyrelsens som arbetarskyddsstyrelsens beslut — vari vederbörande representanter för arbetsmarknadens parter deltagit — äro enhälliga.

Anledningen till arbetsmarknadsstyrelsens ståndpunktstagande i detta hänseende är främst att söka i det nya läge som enligt styrelsens mening uppstått genom den form för hembiträdeslagstiftning, som man i Norge i lag reglerats. Enligt den norska hembiträdeslagen, som utfärdats den 16 och Finland ansett sig böra välja när hembiträdenas anställningsvillkor

januari 1948 och trätt i kraft den 1 januari 1949, får den ordinarie arbetstiden, vari inräknas måltidsraster, ej överstiga 10 timmar om dagen och skall förläggas mellan klockan 7 och 19.30. Därutöver har föreskrivits att hembitråde skall ha vissa fridagar. Liksom den svenska lagstiftningen har den norska lagen tidsbegränsad giltighet. Den gäller nämligen endast till och med den 31 december 1951.

Den från och med den 1 april 1949 gällande finska hembiträdeslagen av den 7 januari 1949 har en reglering, som nära ansluter sig till den norska lagstiftningens. Även enligt den finska lagen — som dock i motsats till den norska är av permanent karaktär — är den ordinarie arbetstiden maximerad till 10 timmar om dagen, måltidsraster däri inräknade. Arbetstidens förläggning är emellertid något annorlunda, i det att i Finland arbetstiden får börja tidigast klockan 6 och sluta senast klockan 19 med viss möjlighet att för landsbygdens del under den varma årstiden utsträcka arbetstiden till klockan 20. Även enligt finsk lag äro hembiträdena tillförsäkrade vissa fridagar, varjämte gäller att arbetsgivaren är skyldig att föra arbetsbok, vari bl. a. arbetstid och fritid skola antecknas.

Det system för arbetstidsreglering av det husliga arbetet, som kommer till synes i den norska och den finska hembiträdeslagen, utgör ett nytt alternativ till dem, som i vårt land övervägts vid frågans tidigare behandling. Och de norska och finska lagarna på detta område erbjuda onekligen sitt intresse i detta sammanhang. Jag anser därför att för vår del slutlig ståndpunkt icke bör tagas till frågan om hembiträdenas arbetstid förrän vetenskap vunnits om hur lagstiftningen i de ifrågavarande nordiska grannländerna verkat i praktiken. Sådan kännedom står för närvarande icke till buds. I avvaktan på erfarenheterna härutinnan förordar jag därför att hembiträdeslagen tills vidare bibehåller sin nuvarande karaktär av fritidslag. Övervägande skäl synas härvid tala för att lagen förlänges för ytterligare en treårsperiod.

Lagrådet.

Lagrådet har lämnat förslaget utan anmärkning.

Utskottet.

Den utredning rörande möjligheterna att komplettera hembiträdeslagen med bestämmelser om arbetstid, varom 1947 års riksdag anhöll hos Kungl. Maj:t, har nu verkställts av arbetsmarknadsstyrelsen. Delade meningar ha, såsom av propositionen framgår, under utredningen yppats, huruvida lagen bör erhålla utformningen av arbetstidslag eller bibehållas vid sin karaktär av fritidslag. Arbetsmarknadsstyrelsen har för sin del uttalat såsom sin principiella uppfattning, att hembiträdena i likhet med de flesta andra ar-

betstagargrupperna borde få en reglerad arbetstid men förordat, att lagen, i avvaktan på mera grundade erfarenheter av den norska och finska hembiträdeslagen, erhåller fortsatt giltighetstid under två år. Föredragande departementschefen har av samma anledning föreslagit, att lagen förlänges på tre år.

Utän att taga slutgiltig ställning till frågan om lagens konstruktion som fritidslag eller arbetstidslag ansluter sig utskottet till den uppfattningen, att erfarenheterna av den norska och finska lagstiftningen i ämnet böra avvaktas, innan detta spörsmål upptages till förnyad prövning. En tillförlitlig bedömning av dessa erfarenheter torde kunna ske först om några år. Utskottet har därför ej funnit anledning till erinran mot att lagen i oförändrat skick förlänges på ytterligare tre år.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 65, oförändrad; samt

B. att motionen II: 449, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet under A hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 mars 1950.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Forslund, Sten, Hallagård, Nils Elowsson, Bengtson, Isaksson och Weiland;

från andra kammaren: fru Sandström, herr Nilsson i Göteborg, fru Ewerlöf, herrar Jönsson i Lund, Wiklund i Stockholm, Odhe, Ericsson i Näs och Andersson i Linköping.
